

[START](#)

- [Om Ny Tid](#)
- [Arkiv](#)
- [Annonsera](#)
- [Prenumerera](#)
- [Skriv i NyTid](#)

• **Senaste inläggen**

- [Inhemsk dramatik](#)
- [Ljus för Jemen](#)
- [Syriska svallvågor](#)
- [Den subversiva konstens kamp om livsrum](#)
- [Den romantiska tillflykten](#)
- [Minnet och tiden](#)
- [Hur mycket kostar empati?](#)
- [Ur led är tiden...](#)
- [Amos och hans värld](#)
- [Underhållande men platt om politikerförakt](#)
- [För många monologer i hip-hop-skröna](#)
- [Dagvård, rätten till](#)

• **Senaste kommentarer**

- [Borgs sista budget: 20 års experiment vid vägs ände? | Vänsterekonomerna](#) om [Kopplingen mellan fascism, skulder och arbetslöshet](#)
- Tomas Jansson om [Inhemsk dramatik](#)
- Ernst Mecke om [Dagvård, rätten till](#)
- Sofia Aminoff om [Inhemsk dramatik](#)
- Tomas Jansson om [Inhemsk dramatik](#)

Att läsa litteratur på allvar

Denna artikel postades 3 februari, 2010 och sparades under [Recension](#) av [Anna Victoria Hallberg](#)

Nora Hämmäläinens för i sin avhandling ett resonemang om huruvida skönlitteraturen kan sägas utgöra en självständig kategori för tänkandet inom moralfilosofin eller om litteraturen bejakas inom ramen för ett filosofiskt projekt, skriver Anna Victoria Hallberg.

Hur ska man återge en avhandlings intellektuella spännvidd, tankeväckande frågor och träffande formuleringar i en tidskriftsrecension? Är innehållet alltid överordnat formen i akademiska arbeten eller kan en inskräpning av form och struktur avslöja vad en avhandling diskuterar? Varför uppfattar jag tidigt att den text jag läser inte är sammanställd utan snarare utspelar sig på en akademisk yta där en aktivitet i de frågor som drivs är påtaglig? Jag brottas med dessa tankeutmaningar under några kyliga veckor, det är rimfrost på fönstren i mitt arbetsrum när jag dras in i Nora Hämmäläinens avhandling i filosofi A Literary Turn: Rethinking the Roles of Generalization and Theory in Anglo-American Moral Philosophy. Det bör genast understrykas att det här är en avhandling som har en dubbel läsarfunktion. Dels diskuterar

den viktiga och snåriga frågor. Dels bidrar den till att man som läsare ständigt stannar upp och tillgodogör sig mer fria reflektioner, uppkomna ur Hämäläinens resonemang men inte med nödvändighet bundna till dem. Som exempel kan jag inte komma på när jag senast läste en filosofisk text som vill spegla en utvecklingslinje inom den analytiska filosofins förhållningssätt till skönlitteratur präglad av en sådan lätthet trots ämnets knepiga natur. Jag tror att den noggrannhet som finns inbyggd i begreppsutredningarna i den här avhandlingen och formen – tydlig exposition, plantering av spår, påvisande av andra möjliga vägar men med motiveringar av vikten av att hålla en viss kurs, samt, som jag uppfattar det, avhandlingens klo i slutkapitlet – möjliggör att exempelvis en litteraturvetare med intresse för samma frågor som Hämäläinen kan kontrastera två akademiska discipliner på ett osedvanligt fruktbart sätt. Genom de sex kapitel avhandlingen består av, med många underrubriker och nivåer, berörs en rad av de huvudfrågor som återkommit på det fält där filosofi, litteratur, och teori allt oftare mötts sedan 1970-talet. Precis som titeln anger är det anglo-amerikansk moralfilosofi, med rötter i analytisk filosofi, samt två heterogena filosofiska trender – neo-aristotelianismen och den post-Wittgensteinska – och det skönlitterära intåg som präglat denna filosofiska karta som står i fokus i Hämäläinens bok. Vad som tycks vara den springande punkten är huruvida skönlitteraturen kan sägas utgöra en självständig kategori för tänkandet inom moralfilosofin eller om litteraturen bejakas inom ramen för ett filosofiskt projekt. Är skönlitterära verk partikulära exempel på etiska dilemman? Finns det anledning att vända på steken och tänka att fiktionsberättande ofta ger uttryck för en mer generell moralisk visdom? Hur bör partikulära samt generella insikter i skönlitteraturen placeras i relation till filosofiska och teoretiska ramverk – innanför eller utanför? Eller kan ett litterärt berättande snarare sägas vara kopplat till en författares moraliska vision? Den här sortens frågor rör sig ofta inom eller runt kring resonemang bland dem som ivrigt debatterar litteraturens roll och syfte för filosofins praktik och perspektiv. Att den analytiska filosofin tycks behöva litteraturen ställer frågor om till vad på sin spets. Någonstans här kliver Hämäläinen självsäkert in, och tar sedan på egna ben steg i diverse riktningar.

En avslappnad position

Innan jag fördjupar mig något i ett par av de många argument som förs fram i avhandlingen kan det vara upplysande att veta att den amerikanska filosofen Martha Nussbaum, och i viss mån den brittiska moralfilosofen och författaren Iris Murdoch, personifierar en syn på moralfilosofi och skönlitteratur Hämäläinen själv delvis sympatiserar med. Både Nussbaum och Murdoch delar uppfattningen att skönlitteratur (romanen har en särställning här) kan iscensätta – en egenskap filosofin saknar. Att iscensätta och placera moraliska paradoxer i en mimetisk (verklighetshärmande) miljö innebär tillgång till ett spektrum av röster, perspektiv och känslor som realistiskt kontextualiserar den mångtydighet som präglar våra liv.

Förvisso finns det en rad konservativa inslag hos både Nussbaum och Murdoch, inte minst i synen på intellektuellt dekorum, vilket ofta spiller över på referenser och skapar strikta uppdelningar mellan genrer. Här intar Hämäläinen en mycket mer avslappnad position och återkommer snarare till hur viktigt det är att inte betrakta moralfilosofins många röster – hon lånar ett begrepp från litteraturvetenskapen ”polyfoni” – som ett nederlag eller en brist som bör åtgärdas utan en intellektuell tillgång och en återspeglning av ämnets natur. Men hos både Nussbaum och Murdoch finns det tankeskärpa och egensinnighet. Deras delvis kamouflerade teorier utgör en gäckande attraktionskraft för avhandlingsförfattaren.

Hämäläinen påvisar hur Nussbaum och Murdoch med olika resultat men genom liknande attityd intar ”specialpositioner” genom att inte vilja klippa banden till och mellan partikulärt/generellt samt teori-filosofiskt/litterärt, och att de motsatspar som lätt uppstår i diskussioner kring etik/litteratur ger ofullständiga beskrivningar av sambandsförklaringar. Här tycker jag att flera av avhandlingens främsta förtjänster finns, eftersom Hämäläinen inte okritiskt anammar filosofers tankebanor samtidigt som hon föresätter sig att se det de ser. Särskilt i fallet Nussbaum uppfattar jag att Hämäläinen ledsagas av Murdochs ofta citerade uttalande om att det alltid är viktigt att ställa sig frågan vad en filosof är rädd för. När Hämäläinen vänder och vrider på Nussbaums pro-teoretiska anslag i aristotelisk anda görs detta med

en intuitionspsykologisk blick där de farhågor Nussbaum kan misstänkas få om teorin överges utgör reflektioner av ypperligt slag, anser jag. (Jag ser Nussbaum framför mig, sträng men med amerikanskt akademikerskolad vänlighet, i hemlighet svära över att filosofer kommer att förvandlas till litteraturkritiker om anti-teoretikerna får som de vill.)

Nussbaums rädsla tas dock till viss del på allvar av Hämäläinen, om jag uppfattar saken rätt, såtillvida att det positivt laddade begrepp som introduceras mot slutet av avhandlingen som Hämäläinens egen linje – den inkluderande hållningen (inclusive approach, instrumental approach) – vill överge Nussbaums teorientring men ändå ser teori som ett intressant bidrag till utbytet mellan filosofi och litteratur. Hämäläinen gör en i mitt tycke träffsäker distinktion mellan teori som mosaik och teori som hierarki, där Nussbaum tillhör den förra kategorin, och där teoretiska anslag kan spegla den del av människans tankeverksamhet som drar åt det systematiserande hållet.

Det tredje formatet

I avhandlingen talas det om det tredje formatet. Det tredje formatet innehåller ett slags filosofiskt tänkande bortom narrativ litteratur och moralteori, en ny form som präglas av de öppna slut vi finner inom det moraliska fältet. Nussbaums version av dessa tankefigurer som utgör en ny form av filosoferande insisterar på systematiserande, teoretiska komplement. Detta perspektiv, visar Hämäläinen elegant, nuddar flera andra filosofers och litteraturteoretikers resonemang och här slås en intressant båge till de avslutande exemplen i avhandlingen som presenterar tre filosofers olika men näraliggande vägar mot ett återinförande av det absoluta inom moralfilosofin.

Jag skulle vilja diskutera en tendens, föra fram en angreppspunkt, som jag ser fungerar som en drivkraft i avhandlingen, men där jag ibland uppfattar att det går för fort. Ett krux med att skriva och argumentera på Hämäläinens vis är ju å ena sidan att en viss obalans uppstår mellan det som utgör ett slags upptakt till hennes eget bidrag till den litterära vändningen inom anglo-amerikansk moralfilosofi och hur mycket utrymme det egna bidraget sedan får i avhandlingen. Å andra sidan vägs denna obalans i omfång upp av det faktum att upptakten är spännande, nytänkande, och att den innehåller flera kreativa cliffhangers. Det kan också vara så att jag undrar var Hämäläinen själv vill landa på den yta av koordinater hon så initierat frilägger, till exempel skulle jag vilja att det tydligare framkom en egen tolkning av eller syn på vad som menas med teori. I titeln heter det ju ”rethinking the roles of generalization and theory” och som helhet betraktat blir teori-ledet lite hängande i luften, uppfattar jag.

En annan sak jag funderar mycket på är att jag tydligt förnimmer att det i den här avhandlingen finns en teori om läsaren, den skönlitterära läsaren som är filosof. Eftersom Hämäläinen inledningsvis skriver under på den uppmaning som förekommer bland vissa moralfilosofer, Cora Diamond är väl tongivande här, att ta uppgiften att läsa litteratur på allvar, och det är tydligt att det finns intresse och kunskap om hur man läser litteratur, blir läsaren (konstruktionen, inte jag) närvarande men suddig i avhandlingen, menar jag.

I det avsnitt där Wayne Booth citeras (4.4) och hans begrepp implicerad författare används av Hämäläinen på ett sätt där författarintentionen bör tonas ner till förmån för den dialog en läsare har med verket blir jag skeptisk till retoriken. Att den implicerade författaren kan betraktas som filosofen i det litterära verket, vilket Hämäläinen föreslår, och att den dialog filosofen (den verkliga) har med verkets filosof skulle bidra till att generella värderingar i ett verk kan frigöras från den verkliga författaren bygger ju på en teori om vad läsaren/filosofen gör. Ändå finns det en genomgående tanke i kapitelavsnittet där den implicerade författaren är den som för fram moralfilosofiska insikter, vilket torde vara i linje med Booths konstruktion. Jag upplever en förvirring kring var tyngdpunkten finns här, och vad i modellen som följs respektive frångås.

Som avrundning vill jag återkomma till recensionens inledning om hur man brottas med intellektuella utmaningar av de slag Hämäläinen gör i sin avhandling, vilka jag som läsare tar del av när jag vandrar i hennes fotspår, och kortfattat ska återge. Ett vanligt förekommande irritationsmoment med många akademiska texter är att ofantlig möda läggs ner på teoretiska och filosofiska resonemang som sedan

förkastas. Enligt modellen ”bygga upp – rasera” skrivs akademiska pamfletter där jag som läsare sitter som på nålar och väntar på att få veta att det jag med möda försöker förstå givetvis är struntprat. Det finns inget sådant i denna välskrivna avhandling. Alla frågeställningar drivs av en vilja att förstå och se helheter och den inställning Hämäläinen har genom arbetet, och som faktiskt utmynnar i ett nytt filosofiskt alternativ men som ska ses som en skiss enligt avhandlingsförfattaren, hoppas jag få ta del av mer när vi nu, snart, lämnar vintern och möter våren.

Nora Hämäläinen: A Literary Turn: Rethinking the Roles of Generalization and Theory in Anglo-American Moral Philosophy. Filosofiska studier från Helsingfors universitet 2009.

Anna Victoria Hallberg

Like

5 people like this.

Du kan [kommentera](#) denna artikel, eller [länka till artikeln från din egen site](#).

Kommentera

E-postadressen publiceras inte. Obligatoriska fält är märkta *

Namn *

E-post *

Webbplats

Kommentar

Följande HTML-taggar och attribut är tillåtna: <abbr title=""> <acronym title=""> <blockquote cite=""> <cite> <code> <del datetime=""> <i> <q cite=""> <strike>

Skicka kommentar

www.nytid.fi

NyTid Tallbergsgatan 1/28 FI 00180

[Logga in](#)